

19 juni 1956.

342061/I.

GEHEIM

Toenemende Sowjet-russische aanraking
met Nederland.

Ten vervolge van mijn schrijven van 1 juni 1956
Nr. 342061, heb ik de eer Uwe Excellentie omtrent hetgeen
werd behandeld in de daarbij aangeboden nota hieronder een
nadere uiteenzetting te doen toekomen.

De veiligheidsdiensten der Nato-landen konden onlangs
in vergadering bijeen zich eenparig aansluiten bij de op
feitelijke gegevens gegronde conclusie, dat de Sowjet-Unie
blijft doorgaan van haar politiek van "vreedzame co-exis-
tentie" zoveel mogelijk profijt te trekken in de vorm van
verkrijging van wetenschap en van propagandistische be-
invloeding met als doel de eigen positie te versterken
en de weerstand van het Westen tegen het communisme te
ondermijnen.

Uiteraard zijn de Russen zich ervan bewust, dat ge-
melde opzet beter kans van slagen heeft naarmate het Wes-
ten de overtuiging kan worden bijgebracht, dat het huidige
Rusland iets anders is als het Rusland uit de Stalinisti-
sche periode.

De laatste tijd heeft de Sowjet-Unie dan ook daartoe
verschillende gebaren gemaakt, waaronder ook gerekend kan
worden het toestaan aan Russen om het Westen te bezoeken.
Dit tourisme heeft overigens weinig te maken met het gewo-
ne tourisme van vrije vacantiegezers. De Russische reis-
gezelschappen staan - ondanks de zorgvuldige selectie
welke zal zijn toegepast - onder straffe leiding, die,
naar wel gebleken is, ervoor zorgt, dat hetgeen het Westen
biedt, zo geringschattend mogelijk wordt beoordeeld.

Voorts zijn de Russen ook wel gedwongen om een zekere
wederkerigheid te gedogen door ook tourisme en culturele
manifestaties in de Sowjet-Unie toe te staan. Zij hebben
het echter in de hand om het reizen van buitenlanders in
hun land te leiden langs bepaalde routes, terwijl de bij-
woning van culturele manifestaties beperkt kan worden tot
daartoe aangewezen groepen.

Het grotere contact, dat de Sowjet-Unie met het Wes-
ten zoekt, blijkt - voor wat Nederland betreft - uit de
volgende verschijnselen.

1. De toenemende uitbreiding van het personeel van de
Sowjetrussische Ambassade n.l. van totaal 31 leden per

Zijne Excellentie
de Minister van Binnenlandse Zaken
te
's-GRAVENHAGE.

GEHEIM

342061/I.

19-6-1956

Zijne Excellentie
de Minister van Binnenlandse
Zaken.

-2-

1 juni 1954 tot 44 per 1 juni 1956; bij deze aantallen dient dan nog te worden opgeteld het personeel van de Sowjet Handelsdelegatie te Amsterdam, dat gemiddeld 25 personen telt.

In deze cijfers zijn niet begrepen de echtgenoten, waarvan verschillende - zij het niet officieel - in de werkzaamheden zijn ingeschakeld. Het aantal percelen in gebruik bij de Sowjet-vertegenwoordiging - dat in 1952 nog slechts 5 bedroeg - is sedert uitgebreid tot 12. De Handelsdelegatie te Amsterdam beschikt over 3 percelen.

2. De toenemende deelneming van de Sowjet-Unie aan internationale ontmoetingen.

In het jaar 1955 kon worden geconstateerd, dat Russische delegaties deelnamen aan:

- a. het Tuinbouwcongres (7-11 februari);
- b. de Voorjaarsbeurs te Utrecht (22 maart - ultimo april);
- c. het Congres voor Kustverlichting (31 mei - 5 juni);
- d. het Congres van Rheumatologen (13-17 juni);
- e. het Plantenziekten-Congres (30 juni - 5 juli);
- f. het Congres van de Unie van Architecten (11-16 juli);
- g. het Sinologencongres (28 augustus - 3 september);
- h. het Congres voor voorgespannen beton (27 augustus - 4 september);
- i. het Tuinbouwcongres (29 augustus - 6 september);
- j. het Anaesthesistencongres (5-10 september);
- k. het Kankercongres (5-9 september);
- l. de Najaarsbeurs te Utrecht (6-15 september);
- n. de Conferentie van de Electriciteitscommissie, uitgaande van het Internationale Normalisatiebureau (6-9 december).

1. de internationale conferentie voor de burgerluchtvaart.

In 1956 namen de Russen deel aan de Voorjaarsbeurs te Utrecht (14 maart - 3 april), aan de kleurentelevisie-demonstratie bij Philips te Eindhoven (9-11 april) alsmede aan de internationale conferentie voor spectroscopie (14-19 mei).

-2-

GEHEIM

342061/I.

19-6-1956

Zijne Excellentie
de Minister van Binnenlandse
Zaken.

-3-

Zij zullen ook deelnemen aan het derde wereldcongres van sociologen (22-29 augustus) en voorzover bekend ook aan het veterinair symposium (27 augustus - 1 september).

Gebleken is, dat de belangstelling van deze delegaties zich in vele gevallen meer richtte op de excursies naar belangrijke Nederlandse bedrijven in het kader van de congressen georganiseerd, dan op de besprekingen zelf. Enkele delegaties kwamen voor een congres te laat, maar verzuimden geen enkele excursie. Daarenboven rekten velen na afloop van het congres hun verblijf hier te lande en wisten het aantal bezoeken aan Nederlandse bedrijven nog verder uit te breiden via tijdens de excursies verkregen Nederlandse contacten, waarbij wel gebruik is gemaakt van toespelingen op verwachtbare, door de U.S.S.R. te plaatsen, grote orders.

Onder de bezochte industrieën bevonden zich vele beveiligde bedrijven. Zelfs is getracht om toegang te verkrijgen tot de Artillerie-inrichting Hembrug.

Zou ten aanzien van de hiervoor aangetoonde algemene belangstelling van de Russen nog wel gedacht kunnen worden aan een normale - zij het toch wel verontrustende - interesse van de betrokken deskundigen, telkens weer blijkt, dat er onder hen ook zijn, die belast zijn met het verzamelen van gegevens en het leggen of vernieuwen van contacten op een zodanige wijze, dat dit bepaaldelijk niet meer geacht kan worden te behoren tot hun officiële taak, maar zonder meer gerangschikt moet worden als direct of indirect te geschieden ten gunste van de Russische inlichtingendienst.

Hier ook kon een duidelijke samenwerking met leden van de hier te lande gevestigde Russische diplomatieke vertegenwoordiging worden waargenomen.

Als voorbeelden van een en ander kunnen de volgende feiten dienen, welke deels en dan in verkorte vorm reeds in de eerder aangeboden nota waren genoemd.

I Tijdens een te Arnhem gehouden internationale P.T.F. conferentie bleek een der Russische delegatieleden vrijwel niet deel te nemen aan deze conferentie, doch daarentegen zijn verblijf te benutten voor het maken van wandeltochten in de omgeving van Arnhem, waarbij hij - zoals werd geconstateerd - op steelse wijze foto's nam met een camera, welke hij gedurende zijn omzwervingen verborgen hield onder zijn jas.

-4-

342061/I

19-6-1956

Zijne Excellentie
de Minister van Binnenlandse
Zaken.

-4-

Uit de - aan de hand van een zorgvuldige aantekening van de plaatsen waarop en de omstandigheden waaronder betrokkene dit deed - na zijn vertrek gereconstrueerde foto-reeks is gebleken, dat dit delegatielid op deze wijze waardevol documentatiemateriaal verkreeg betreffende de ligging der defensie-objecten in de omgeving van Arnhem. Het betrokken delegatielid was identiek - zoals uit goed geïnformeerde bron werd vernomen - aan een generaal, werkzaam bij de Russische Staatsveiligheidsdienst.

II Bij de aankomst in ons land van een Russische delegatie welke een internationaal congres kwam bijwonen, bleek zich onder de deelnemers te bevinden een gewezen secretaris van de Russische Ambassade h.t.l.

Betrokkene had tijdens zijn verblijf in ons land de bijzondere aandacht van de Dienst getrokken op grond van het feit dat uit zijn gedragingen duidelijk was komen vast te staan, dat zijn diplomatieke functie slechts dienste als dekmantel en dat hij in feite belast was met werkzaamheden ten behoeve van een Russische inlichtingendienst en daartoe een aantal agenten had gerecruteerd.

Bij de terugkeer van deze gewezen diplomaat in Nederland, thans als lid van een Russische delegatie, werd geconstateerd dat hij aan het congres zelve vrijwel niet deelnam, doch o.m. zijn verblijf benutte om - na toepassing van allerlei methoden om aan de aandacht te ontsnappen - een dezer agenten te bezoeken, terwijl ook zijn overige omzwervingen erop wezen, dat hij zijn aanwezigheid hier te lande gebruikte om te trachten wederom contact op te nemen met andere vroegere informanten c.q. agenten.

III Aan een internationaal wetenschappelijk congres dat in Nederland werd gehouden, namen ook enige Russische geleerden deel. Een lid van de Russische Ambassade deed eveneens van zijn belangstelling blijken.

Een Nederlander die enige lezingen bijwoonde, welke tijdens het congres werden gehouden, kreeg via een der Nederlandse organisatoren van het congres het verzoek om de Russische deelnemers op zijn laboratorium te willen rondleiden. De Russische diplomaat vergezelde hierbij de Russische congressisten.

Korte tijd daarna kregen zowel de Nederlandse organisatoren van het congres als degene die de Russen zijn laboratorium had getoond een uitnodiging om een receptie ter Russische Ambassade bij te wonen. De laboratorium-man was verhinderd, maar kreeg ongeveer een week later thuis bezoek van de Russische diplomaat die hem enige geschenken

GEHEIM

342061/I.

19-6-1956

Zijne Excellentie
de Minister van Binnenlandse
Zaken.

-5-

kwam brengen en daarbij duidelijk liet blijken op een voortzetting van de kennismaking prijs te stellen.

Niet lang daarna verzocht de Russische diplomaat telefonisch om "een onderhoud onder vier ogen". Bij dit onderhoud werd aan de Nederlander meegedeeld, dat een Russische professor zeer veel belang stelde in het wetenschappelijk werk, dat op zijn laboratorium werd verricht en daarover gaarne een rapport zou willen ontvangen.

De Nederlander beloofde een dergelijk rapport te maken en er werd een nieuwe afspraak gemaakt, waarbij de Russische diplomaat te kennen gaf, dat de ontmoeting niet moest plaats vinden bij de Nederlander thuis, maar in een café.

Deze werkwijze bevreesde de Nederlander en terecht omdat een dergelijke ontmoetingsplaats steeds het begin aanduidt van een subversieve actie. Hij overhandigde daarom aan de Rus een nietszeggend rapport en liet blijken dat hij het te druk had voor een verdere ontmoeting.

IV. Tijdens het bezoek van een Russische delegatie aan ons land ter bijwoning van een vaktechnisch congres werd, onder auspiciën van de Nederlandse maatschappij welke als gastvrouw fungeerde, tijdens het congres door een aantal congressisten - waaronder de Russische delegatie - een bezoek gebracht aan een beveiligd bedrijf, dat strategisch materiaal vervaardigt.

De Russische delegatie was bij dit bezoek ook in dit geval vergezeld van een hier te lande geaccrediteerde Russische diplomaat, die zich tijdens het bezoek enige tijd onderhield met een hooggeplaatste employé uit het bedrijf.

Bedoelde Nederlander ontving enige weken later een uitnodiging ter bijwoning van een door de Russische Ambassade te geven receptie, aan welke uitnodiging hij gevolg gaf.

Op deze receptie was ook bovenbedoelde diplomaat aanwezig, die hem mededeelde de uitnodiging bewerkstelligd te hebben, waarna betrokkene spoedig daarop aangesproken werd door de assistent-Marine-Attaché, die hem - zonder dat daartoe enige aanleiding leek te bestaan - onmiddellijk uitnodigde voor een diner te zijn huize, terwijl vervolgens van deze zijde een invitatie werd ontvangen tot bijwoning van een door een Russisch ijshocky-team te spelen match.

Door optreden van de aan het desbetreffende bedrijf verbonden beveiligingsambtenaar die door de Nederlander

-6-

GEHEIM

342061/I

19-6-1956

Zijne Excellentie
de Minister van Binnenlandse
Zaken.

-6-

omtrent het gebeuren was ingelicht werd verder contact
tijdig voorkomen.

Met deze voorbeelden kan naar het voorkomt worden
volstaan om aangetoond te hebben dat de Russen van de
gelegenheid tot bijwoning van congressen in ons land
bepaaldelijk misbruik maken tot het ontplooiën van subver-
sieve activiteit.

Op deze samenkomsten zijn als regel tal van - op
hun gebied - internationaal bekende deskundigen aanwezig,
die bijzonder argeloos kunnen zijn tegenover hun communis-
tische collega's, die - wat de uitwisseling van weten-
schappelijke informaties aangaat - er steeds op uit zul-
len zijn meer te ontvangen dan te geven.

3. Bezoeken aan Nederland van Russische deskundigen
enkel voor bezichtiging van bepaalde objecten.

In april 1955 brachten drie Russen, die deelnamen
aan de internationale P.T.T.-radio-conferentie te
Brussel, een bezoek aan de Philipsfabrieken te Eind-
hoven. Voorts bezochten in hetzelfde jaar vijf Sowjet-
bouwdeskundigen diverse plaatsen in Nederland.

In 1956 waren het Russische suikerexperts, die van
8-25 februari Nederland bereisden.

4. Optreden van Russische kunstenaars in Nederland,
alsmede deelneming van Russen aan hier te lande georga-
niseerde sportmanifestaties.

In 1955 traden verschillende Russische artisten op,
o.m. een aantal operazangers, terwijl aan de volgende
sportmanifestaties werd deelgenomen:

1. waterpolo-wedstrijden (30 maart - 5 april)
2. tafeltennistournooi (20-26 april)
3. ijshockey-wedstrijd (4 december).

In 1956 namen Russen deel aan de wedstrijden van de
krachtsportbond/alsmede aan het aldaar gehouden
schaaktournooi. (26 maart - 2 mei).

Hoewel de Sowjet-Unie op kunst- en sportgebied in
het algemeen een propagandistisch doel zal nastreven,
n.l. bewondering te wekken voor de Sowjet-mens en
daarmede voor het communistische stelsel, dat deze
mens heeft gevormd, zal toch rekening moeten worden
gehouden met de mogelijkheid dat zich ook hier onder
de deelnemers personen kunnen bevinden, die van

/ te Amsterdam

-7-

GEHEIM

342061/I

19-6-1956

Zijne Excellentie
de Minister van Binnenlandse
Zaken.

-7-

subversieve opdrachten zijn voorzien, gelijk in het
buitenland herhaaldelijk is gebleken.

5. Tenslotte werd Nederland nog bij verschillende an-
dere gelegenheden door Russen bezocht.

Van 9-11 maart reisde een Russische vrouwendelegatie
door ons land, zulks in verband met een congres van
de communistische Nederlandse Vrouwen-Beweging (N.V.B.)

Voorts maakten 190 man afkomstig van een Russisch
opleidingsschip dat Rotterdam bezocht trips door Neder-
land. Ditzelfde deden 27 Russische touristen, die van
24 april - 7 mei in ons land vertoefden.

En dan zijn er nog de vier touristenreizen te ver-
wachten, welke de Russen hebben georganiseerd elk om-
vattende + 400 personen waarbij telkens voor een dag
Rotterdam zal worden aangedaan, van waaruit een trip
zal worden gemaakt.

Dat ook de touristenreizen van Russen naar ons land
misbruikt worden om anti-Nederlandse propaganda te maken
bleek onlangs toen een groep Russen door de bollenvelden
lopende door hun Russische gids werd verteld dat die
Hollandse tulpen onbetaalbaar duur waren (zodat de gewone
man ze niet kon kopen) terwijl ze bovendien niet eens
geurden! Dit alles in tegenstelling tot de tulpen in
Rusland die goedkoop waren en een heerlijke geur ver-
spreidden.

6. In 1955 is in "De Waarheid" nog veel ophef gemaakt
van de voortdurende groei van het aantal bezoekers
van door de "Waarheid"-filmdienst georganiseerde film-
voorstellingen, welke tot in de kleinste gehuchten
van ons land worden gehouden. In 1951 noteerde de
Waarheid"-filmdienst 131.000 bezoekers; in 1954:
352.000.

De in de grote steden gegeven voorstellingen vinden
vaak plaats voor een uitverkochte zaal. In dergelijke
gevallen bestaat het publiek voor een groot deel uit
niet-communistisch georiënteerden.

In haar programma 1955/1956 biedt de "Waarheid"-
filmdienst, die ook wel optreedt onder de neutrale
naam van "Radio Werkend Nederland", aan: 11 natuur-
en dierenfilms, 14 culturele films, 9 sportfilms,
7 kinderfilms en 16 speelfilms. Hiervan zijn er 31
afkomstig uit Rusland, de overigen uit de satelliet-
staten.

-8-

611

GEHEIM

342061/I

19-6-1956

Zijne Excellentie
de Minister van Binnenlandse
Zaken.

-8-

In de week van 25 mei tot 1 juni 1956 werd in een Haags bioscooptheater een Russische filmweek gehouden; vertoond werd een zestal Russische films, alle uitgebracht door de N.V. Actueel-film.

Voor wat betreft de verspreiding van communistische lectuur is bekend, dat de omzetten van de communistische boekhandel en uitgeverij "Pegasus" te Amsterdam stijgende zijn; zij behoort thans tot de weinige communistische instellingen welke winst maken. "Pegasus" is namelijk ook in de gelegenheid om boekwerken in het Nederlands en in verschillende andere talen tegen uitzonderlijk lage prijzen van de staatsboekhandel en uitgeverij te Moskou te betrekken, die haar dan nog een winstmarge van 70% laat. Volgens eigen opgave bedroeg deze verkoop van in de Sowjet-Unie gedrukte boeken in 1954 30.000 exemplaren.

Een opvallend verschijnsel is, dat "Pegasus" thans blijkbaar mogelijkheden ziet tot afzet buiten eigen kring, gelet op de advertenties welke zij plaatst in verschillende niet-communistische bladen.

Ook Russische gramfoonplaten vonden in Nederland gereede aftrek. Het betreft hier een invoer van enige tienduizenden platen, welke tegen een bijzonder lage prijs worden verkocht.

Uit dit alles blijkt hoe groot de Russische aanraking is met Nederland. Deze begint thans een zodanige intensiviteit te verkrijgen, dat het uitvoeren van effectieve controle niet wel meer mogelijk is, hetgeen consequenties met zich kan brengen op het gebied dat in de aanhef van dit overzicht werd aangegeven.

Indien het juist is, dat de Regering inmiddels reeds heeft besloten om uitvoering te geven aan de in de nota van de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen gedane suggestie om een zekere kanalisering van de culturele betrekkingen met de landen achter het IJzeren Gordijn te doen plaats vinden door tussenkomst van het "Instituut voor Internationale Culturele Betrekkingen" en de uitwerking van een aantal richtlijnen heeft opgedragen, zomede de instelling van een speciale commissie in het kader van dit Instituut heeft aanbevolen voor uitwisselingen op technisch-wetenschappelijk gebied en de bezoeken van reisgezelschappen, de zg. conducted tours, zal ik daaromtrent gaarne door Uwe Excellentie nader worden ingelicht, teneinde daarmee

-9-

GEHEIM

342061/I.

19-6-1956

Zijne Excellentie
de Minister van Binnenlandse
Zaken.

-9-

bij de werkzaamheden van deze Dienst rekening te kunnen houden en waar mogelijk de nodige aansluiting bij het werk van laatstbedoelde commissie te kunnen vinden.

Een doordruk van dit schrijven deed ik Zijne Excellentie de Minister-President, alsmede Uw Ambtgenoten van Buitenlandse Zaken en van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen ter kennisneming toekomen.

Het Hoofd van de Dienst,

Mr. L. Einthoven.